

aliter fieri non posset, possunt arcēs, et munitiones ædificare, et si acceperunt injuriam, illam auctoritate Principis bello prosequi, et alia jura belli agere, quia justa causa belli est, injuriam propulsare, et vindicare injuriam, l. *ut vim, ff. de just. et jur.* et S. Thom. ubi suprā, 2. 2. q. 40. Notandum tamen dicit esse, quod cum Barbari isti sint natura meticulosi, et alias stolidi, et stulti, quantumcumque Hispani eos vellent securos reddere, et demere à timore, possunt adhuc meritò timere, videntes homines cultu extraneo, et armatos, et multo potentiores se. Ideo licet isto casu permissum esset Hispanis se defendere servato moderamine inculpatæ tutelæ, non licebit in illos alia jura belli exercere, puta, parta victoria, vel securitate, illos occidere, vel spoliare, vel eorum civitates occupare, quia in illo casu sunt innocentes, et meritò timent, ut supponimus: alia enim (secundum eum) sunt jura belli adversus homines verè noxios et injurios, alia adversus innocentes et ignorantes; sicut etiam aliter vitandum est scandalum pharisæorum, aliter pusillorum, et infirmorum.

Sexta propositio: si omnibus tentatis Hispani non possunt consequi securitatem, et pacem cum Barbaris, nisi occupando civitates, et illos subjiciendo, licet possunt facere: probat, quia finis belli est pax, et securitas, ut dicit Augustinus ad Bonifacium; quia licet Hispanis ad finem belli facere omnia necessaria ad obtinendam securitatem, et pacem.

Septima conclusio: si postquam Hispani omni diligentia, re, et verbo ostendissent non stare per eos, quin Barbari pacificè, et sine damno rerum suarum agant, nihilominus Barbari perseverarent in malitia sua, et contenderent ad perditionem Hispanorum; jam tunc non tamquam cum innocentibus, sed tamquam cum perfidis hostibus agere possunt, et omnia belli jura in illos prosequi, et spoliare illos, et in captivatem redigere, et deponere priores dominos, et novos constituere, moderatè tamen pro qualitate rei, et injuriam: quod satis patere dicit, quia si licet bellum indicere, ergo etiam jura belli prosequi; non enim debent esse melioris conditionis, quia sunt infideles: sed hæc omnia licerent contra Christianos, si semel esset justum bellum; ergo et adversus illos.

Item hoc est de jure gentium, ut parta bello fiant victoris, l. *si quid bello, et l. hostes, ff. de captiv. cap. jus gentium, 1. dist. et in §. item ea quæ ab hostibus, Instit. de rer. divis.* et quia secundum Doct. loquentes de bello, Princeps qui habet justum bellum, fit ipso jure judex hostium, et potest eos punire juridicè, et condemnare pro qualitate injuriarum. Item probatur, quia legati jure gentium sunt inviolabiles; sed Hispani sunt legati Hispanorum christianorum; ergo barbari tenentur eos audire saltem benignè, et non eos repellere: justum vult esse istum titulum, dum tamen Hispani sine dolo, et fraude in hoc versentur, et non querant fictas causas belli. Si enim barbari permitterent Hispanos pacificè negotiari apud illos, nullam possunt Hispani ex hac causa prætere justam causam occupandi bona illorum, non plus, quam christianorum. Secundus titulus secundum eum potest esse causa religionis christianæ propagandæ, prout et vult lex ista Partitarum, licet ipse non allegat, pro quo ponit quatuor conclusiones.

Prima est, quod christiani habent jus prædicandi, et annunciandi Evangelium in provinciis barbarorum, juxta illud Marci, cap. 4. in v. 13. *prædicatè Evangelium omni creaturæ*, et quia verbum Domini non est allegatum, 2. ad Corinthios, cap. 2. et patere etiam dicit ex prædictis, quia si habent jus peregrinandi, et negotiandi apud illos, ergo possunt docere veritatem volenti audire, maximè in spectantibus ad salutem, quia aliàs illi essent extra statutum salutis, si non liceret christianis ire ad eos ad annunciandum Evangelium, et quia correctio fraterna est de jure naturali, sicut et dilectio: cum ergo illi non solum sunt in peccatis, sed etiam extra statum salutis, ergo ad christianos spectat corrigere, et dirigere illos: imò videntur ad hoc teneri; sunt enim isti proximi christianorum, et unicuique mandavit Deus de proximo suo, Ecclesiastici cap. 17. v. 12.

Secunda conclusio: licet hoc sit commune, et liceat omnibus christianis, tamen Papa potuit hoc negotium mandare Hispanis, et interdiceret omnibus aliis; quod probat, quia licet Papa non sit dominus temporalis, habet tamen in temporalibus (ut suprā dictum est) potestatem in ordine ad spiritualia. Et cum ad Papam principaliter spectet, curare prædicationem Evangelii in toto orbe, et cum commodius Hispani Principes in illis provinciis possunt ad hoc dare operam, potest Papa eis committere, et omnibus aliis interdiceret: quinimo, et necdum prædicationem posset interdiceret, verum etiam

commercium, si hoc ita expedit ad religionis propagationem; quia potest Papa ordinare temporalia, sicut expedit spiritualibus: et omnino ita dicitur expedit, quod in hoc Papa fecit, quia si indifferenter ex aliis provinciis christianorum concurrerent ad illas regiones, possent se invicem facillè impedire, et excitare seditiones, unde impediretur tranquillitas, et perturbaretur negotium fidei, et conversio illorum barbarorum. Præterea cum Principes Hispani suis auspiciis, et sumptibus primi omnium eam negotiationem susceperint, et tam feliciter novum orbem invenerint, justum est, ut ea peregrinatio aliis interdicitur, et ipsi solum fruantur inventis: sic etiam pro pace conservanda inter Principes, et religione amplificanda, potuit Papa provincias Sarracenorum inter Principes christianos ita dividere, seu distribuere, ne alius in alterius partes transeat; sicut etiam posset pro commodo religionis Principes creare, et maximè ubi antea nulli fuissent Principes christiani.

Tertia conclusio: si Barbari permittant christianos liberè et sine impedimento prædicare Evangelium, sive illi recipiant fidem, sive non recipiant, non licet hac ratione inferre eis bellum, neque eorum terras occupare, ut superius satis est probatum. Et quia numquam est bellum juxta, ubi nulla præcessit injuria, ut dicit S. Thom. 2. 2. quæst. 40. art. 1.

Quarta conclusio. Si barbari, sive ipsi domini, sive ipsa multitudo, impediant christianos, quominus liberè annuncient Evangelium, possunt reduci, et prius ratione ad tollendum scandalum, illis invitit prædicare, et ad gentis conversionem operam dare, et si opus sit, propter hoc bellum suscipere, vel inferre, quousque pariat opportunitatem, et securitatem prædicandi Evangelium. Et idem est iudicium, si etiam permittentis prædicationem impediant conversionem, occidentes, vel aliàs punientes conversos ad Christum, vel minis aut terroribus deterrentes; hanc probat, quia in hoc barbari faciunt injuriam Hispanis, et quia impeditur commodum ipsorum barbarorum, quod Principes eorum non possunt impedire: justè ergo in favorem illorum, qui opprimuntur, et patiuntur injuriam, possunt Hispani movere bellum, maximè in re tanti momenti: ex qua conclusione patet, quòd etiam hac ratione, si negotio religionis aliter provideri non possit, licet Hispanis occupare terras, et provincias eorum, et creare novos dominos, et antiquos deponere, omniaque alia agere et prosequi jure belli, quæ licita sunt in aliis bellis; servato semper modo et ratione, ne ultra procedant, quam opus sit, et potius de proprio jure remittendo, quam aliud invadendo, et semper omnia dirigendo potius ad bonum barbarorum, quam ad proprium quæstum. Sed considerandum valdè est, quòd Paulus dicit 1. ad Corinth. cap. 6. v. 12. *Omnia mihi licent, sed non omnia expediunt*; hæc enim quæ dicta sunt, intelliguntur per se loquendo: fieri enim potest, ut per hæc bella, et cædes, et spolia potius impediretur conversio barbarorum, quam quæreretur, vel propagaretur: et ideo id primis cavendum est, ne offendiculum ponatur Evangelio; si enim poneretur, cessandum esset ab isto modo evangelizandi: cavendum ne, quod per se licitum est, reddatur malum ex circumstantia. Item, et si qui ex barbaris conversi sunt ad Christum, et Principes eorum vi, vel metu velint eos ad idolatriam revocare, si alia via huic violentiæ, et injuriæ non possint provideri, possunt Hispani movere bellum, et cogere barbaros, ut ab illa injuria desistant, et contra pertinaces jura belli prosequi.

Alium titulum ponit idem Franciscus, si bona scilicet pars barbarorum conversa esset ad Christum, sive jure, sive injuria, id est, dato quòd minis, aut terroribus, vel aliàs non servatis servandis, dummodo verè essent christiani, Papa ex rationabili causa, vel ipsis petentibus, vel etiam non petentibus, potest dare Principem christianum, et auferre alios dominos infideles. Quod probat, quia si ita expediret ad conservationem religionis christianæ, quia timetur, quòd sub dominis infidelibus apostatarent à fide, vel inde sumpta occasione gravarentur à suis dominis, Papa potest in favorem fidei, mutare dominos. Et confirmatur ex dictis S. Thom. 2. 2. quæst. 10. artic. 10. et Doctores dicunt, ecclesiam posse omnes servos christianos liberare eos jure, etiam si aliàs essent legitime captivi, et tenet Innoc. in dict. cap. *quod super his*; ergo magis poterit liberare alios subditos christianos, qui non sunt ita adstricti, sicut sunt servi; et patet etiam ex his, quæ dicit Apostolus 1. ad Corint. cap. 7. v. 15. et habetur in cap. *quanto, de divor.* uxor fidelis liberatur à viro infideli, si maritus sit ei molestus in perniciem religionis.

Alium titulum dicit esse posse ratione tyrannidis, vel ipsorum dominorum apud barbaros, vel propter leges tyrannicas in injuriam

innocentem, puta quia sacrificant homines innocentes, vel aliàs occidunt condemnatos ad vescendum carnibus eorum; dicit enim, quòd tali casu etiam sine auctoritate Pontificis possunt Hispani principes prohibere barbaros ab omni nefanda consuetudine et ritu; quia possunt defendere innocentes à morte injusta, quia unicuique mandavit Deus de proximo suo, et illi omnes sunt proximi; ergo quilibet potest eos defendere à tali tyrannide, et oppressione, et maximè hoc spectat ad Principes; et Proverb. cap. 24. v. 11. habetur: «Erue eos qui ducuntur ad mortem, et qui trahuntur ad interitum, liberare nò cesses.» Neque hoc solum intelligitur, cum actu deducuntur ad mortem, sed etiam possunt cogere barbaros, et cessant à tali ritu: et si nollet, hac ratione potest eis bellum inferri, et jura belli in eos prosequi: et si aliter non potest tolli sacrilegus ritus, possunt mutare dominos, et novum principatum inducere: et quantum ad hoc habet verum, secundum eum, dicta opinio Innoc. et Archiepiscopi, quòd pro peccatis contra naturam possunt infideles puniri, intelligendo, inquam, cum sunt in detrimentum innocentes, ut est hoc, quod facere prohibentur barbari, scilicet sacrificare innocentes, et in esum convertere: neque obstat, quòd omnes barbari conveniant, et consentiant in hujusmodi leges, et sacrificia, neque velint vindicari super hoc ab Hispanis; in hoc enim non ita sunt sui juris, ut possint filios suos, vel se ipsos tradere ad mortem.

Alius etiam titulus posset esse secundum eum per veram, et voluntariam electionem, puta, si barbari intelligentes prudentem administrationem, et humanitatem Hispanorum, vellent ultrò accipere in Principem Regem Hispaniæ, tam ipsi domini, quam alii: hoc enim fieri posset, et esse legitimum titulus etiam de jure naturali; quælibet enim respublica potest sibi constituere dominum, neque esset ad hoc necessarius consensus omnium, secundum eum, sed, videtur sufficere consensus majoris partis; quia in his, quæ spectant ad bonum reipublicæ, illa quæ constituuntur à majori parte, tenent etiam aliis contradicentibus; alias nihil posset geri pro utilitate reipublicæ, cum difficile sit omnes in unam convenire sententiam; sicut et Galli pro bono sua reipublicæ mutaverunt Principes, et ablato Regno à Driderico, tradiderunt Pipino, Caroli Magni patri, quam mutationem Zacharias Pontifex approbavit.

Alius titulus posset esse secundum eum, causa scilicet sociorum, et amicorum; cum enim ipsi barbari inter se gerant aliquando legitima bella, et pars, quæ injuriam passa est, habet jus inferendi bellum, potest accedere Hispanos in auxilium, et præmia victoriae illis dare, ut fertur fecisse Talcastedanos contra Mexicanos, qui cum Hispanis composuerunt, ut eos juvarent ad debellandum Mexicanos haberent autem quidquid jure belli ad eos spectare poterat: quòd enim sit juxta causa belli pro sociis et amicis non est dubium, ut etiam declarat Cajetanus 2. 2. quæst. 40. artic. 1. quia æquè potest respublica advocare extraneos ad vindicandum inimicos, sicut contra intrinsecos malefactores; et hac maximè ratione Romani protulerunt Imperium, præstantes auxilia sociis et amicis.

Alius titulus traditur ultimò per eum, non quidem asserendo, sed in disputationem deducendo, neque omnino condemnando, qui talis est; quòd barbari isti licet non omnino sunt amentes, ut suprā dictum est, tamen parum distant ab amentibus, ita ut non sint idonei ad constituendam, vel administrandam legitimam rempublicam, et ordinandam etiam intra terminos humanos et civiles, unde neque habent leges convenientes, neque magistratus; imò neque sunt satis idonei ad gubernandum rem familiarem, unde etiam carent litteris, et artibus, non solum liberalibus, sed etiam mechanicis, et diligenti agricultura, et opificiis, et multis aliis commodosis et necessariis ad usum humanos; potest ergo quis dicere, quòd possunt Principes Hispani pro utilitate istorum accipere eorum administrationem, et constituere illis præfectos per oppida, qui eos gubernent: et si constaret illis expedire etiam novos dominos eis dare, quòd dicit suaderi, quia si omnes essent amentes, non est dubium, quin hoc esset licitum, imò convenientissimum, et Principes tenerentur ad hoc, sicut si omnino essent infantes; et videtur, quòd quantum ad hoc eadem ratio sit habenda de istis barbaris, sicut de amentibus, quia nihil aut parum plus valent ad gubernandum se ipsos, quam amentes; imò quam ipsæ feræ et bestiæ, neque mihi cibo, quam feræ, neque penè meliori cultu utuntur. Ergo eodem modo possunt tradi ad gubernationem sapientiorum. Et confirmari hoc dicit apparenter, nam si fortuna aliqua omnes adulti perirent apud illos, et manerent pueri, et adolescentes habentes quidem aliqualem usum rationis, sed intra annos pueritiæ, et pubertatis, profecto videtur, quòd Princi-

pes possent illorum curam suscipere, eosque gubernare, quando essent in illo statu: quòd si hoc admittitur, videtur certè non negandum, quin idem fieri posset circa barbaros istos, supposita habitudine quam de illis referunt, qui apud illos fuerunt, quæ multo major est, quam apud alias nationes, sit in pueris, et adolescentibus; et fundari hoc posset in præcepto charitatis, cum illi sint proximi nostri, et teneamur illorum bona curare: quòd, ut dixi, vult esse propositum sine asseritione, et cum limitatione, quòd hoc fiat ad utilitatem illorum, et non ad quæstum Hispanorum tantum, barbaris in omnibus, vel nihil melius, vel pejus habentibus, quam prius habebant: in hoc enim secundum eum est totum periculum animarum et salutis; et quòd ad hoc potest prodesset, quòd suprā adductum est, quòd aliqui sunt natura servi: et tandem concludit, quòd postquam jam facta est ibi conversio multorum barbarorum, neque expediret, neque liceret, Principem omnino dimittere administrationem illarum provinciarum. Hæc sunt, quæ scriptis tradidit vir ille doctissimus in materia ista, quæ non plenè ad litteram transiit, sed ejus principaliora fundamenta ita prolixè inserui, quia cum in stampis non habeantur, non displicebit lectori ista prolixitas.

Ex prædictis ergo vides opinionem Hostiens. de recognitione domini communiter à Doctoribus Theologis damnari, atque multis Doctoribus Canonistis displicere: de quorum numero videtur Joan. Andr. in dict. cap. *quod super his*, ibi, cum dicit, alios autem infideles in pace degentes, et etiam illos quos servos tenemus, non per bellum, non per violentiam aliquam, sed tantum pro prædicationem dicimus converti debere: et si prædicatores non admittant, eos posse compesci per Papam, ut dictum est suprā in glossa Innoc. Cardinalis, et etiam Petrus de Anchar. ut suprā retuli, Joan. Andr. et Dominic. in cap. *si à subdelegato, de offic. delegat.* lib. 6. ubi etiam Archidiaconus Anton. de Butr. in dict. cap. *quod super his*, et Præpositus Alexand. in summ. dist. 51. ubi dicit, quòd in hoc tenetur opinio Innoc. et non opinio Hostiens. quinimo, et ipse Hostiensis in summ. *de penit. et remiss.* charta 7. vers. *cui Rex*, tradit peccare Reges occupantes terras alienas, non contenti propriis finibus, 24. quæst. 3. cap. *transferunt*, et dicit tales non salvari, etiamsi benè administrant, nisi res alienas restituant, secundum August. 14. quæst. 5. cap. *neque enim*, quia numquam peragunt bono exitu, quæ malo sunt inchoata principio, 61. dist. cap. *miramur*. Facit etiam, quòd tradit idem Hostiens. in summ. *de penit. et remiss.* chart. penult. col. 1. in vers. *quid si quis furatur Christianos captos à Sarracenis*. Vides etiam dictam opinionem Hostiens. bonis rationibus confutari, unde ab ea cavendum et recedendum, ex qua multa absurda, et furta, et atrociora sequerentur: et si quis dicat, quòd infideles sunt oves Christi, ut patet Joan. cap. 10. v. 16. «Et alias oves habeo, quæ non sunt ex hoc ovili,» scilicet ecclesiæ; et sine distinctione dictum fuit Petro Joann. cap. ult. v. 17. *Pasce oves meas*, et sic quòd Papa habeat potestatem super infideles, responderetur, quòd talis potestas successoris Petri debet esse ad tales oves pascendum et defendendum, non vero ad impugandum, neque ut eas ledi permittat, cap. unic. *de natis ex liber. vent.* et tradit Joan. Andr. in addition. ad Specul. in rubric. *de Judæis*.

Vides etiam qualiter et dictus Franciscus recedit à dictis Innoc. et aliorum, quatenus voluerunt idolatras gentes, seu aliàs peccantes in lege naturæ posse puniri per Papam, et ex hac causa, si pertinaces fuerint, posse eis induci bellum, et vult, quòd neque hac ratione liceat; in cuius favorem etiam facit, quòd adducit Episcopus Abulens. super *Josue*, cap. 11. in quæstione illa, quam ibi tractat, an licebat Chananæis se defendere contra Hebræos sibi inferentes bellum; ubi dicit hæc verba: Non obstat si quis diceret, quòd Chananæi fecerant diversa peccata, propter quæ erant rei, et mererentur perditionem natalium, et sedium, et mortem, ut patet Levitici cap. 18. v. 27. «Omnes enim execrationes istas fecerunt accolæ terræ, qui fuerunt ante vos, et polluerunt eam: cavete ergo ne et vos similiter evomat, cum paria feceritis, sicut evomit gentes, quæ fuerunt ante vos;» nam licet peccavissent Chananæi nimis, et mererentur quæcumque mala, et ipsam mortem æternam Deo, cui peccaverant, tamen Judæis nulla mala meruerant, quia nihil eos umquam læserant: si autem dicas, quòd pro peccatis factis in Deum libebat Judæis occidere Chananæos, non obstat, quia tunc licuisset Judæis contra omnes gentes pugnare, cum peccarent contra Deum in idolatria, et immunditiis suis; tamen non licebat, quia Deus vetuit Judæis pugnare contra quosdam de gentilibus, scilicet contra



Ammonitas, Moabitas, et Idumæos, ut patet Deuter. cap. 2. et si pugnassent contra eos, peccabant mortaliter. Dicit etiam paulo inferius: sed aliquis dicit, quod non licebat Chananeis defendere se à Judeis, sed permittere mori se in manibus eorum, velut à iudicibus suis, nam contra iudicem non est alieni licita defensio in pugnando, vulnerando, vel occidendo: quod autem essent Judæi iudices Chananeorum dati ad puniendum peccata eorum, patet, quia Deus voluit introducere Israelitas in terram Chanana à principio generis Hebræorum, cum esset Abraham in terra illa, et pepigit cum eo Dominus, quod daret semini ejus terram, et dixit, quod primo esset semen ejus peregrinum quadringentis annis, et postea in quarta generatione reverteretur in terram illam; et subdita est causa, quare non daretur immediato terra illa Abraham, sed post quadringentos annos scilicet: «Necdum enim completæ sunt iniquitates Amorrhæorum usque ad præsens tempus.» Genesis cap. 13. v. 16. Consummatis his peccatis, jussit Deus Israelitis (quos introducebat in terram Chananeorum), quod occiderent omnes neminem relinquentes, ut patet Deuter. cap. 20. et subdit, ad hoc respondendum est, quod Chananeis licitè pugnabant contra Judeos, et non licebat eis permittere se occidi ab illis: et dato, quod essent iudices dati à Deo ad punitionem criminum Chananeorum, non obligantur Chananeis obedire eis, quia non constabat eos esse iudices, cum hoc manifestis documentis non possent notificare. Item dato, quod concederent Chananeis, Judæos esse missos à Deo suo ad deletionem Chananeorum, tamen non cogebantur confiteri eos esse iudices suos, quia dicerent, quod Deus Hebræorum non habuit potestatem aliquid tale delegandi Judæis, cum ipse etiam non haberet potestatem super Chananeos; et erat ista legitima excusatio. Si vero dicas, quod omnes obligabantur cognoscere unum Deum, cujus cognitio naturaliter inest, ut patet ad Romanos 1. respondendum est, quod quamquam obligantur ad cognoscendum, et credendum unicum esse verum Deum, tamen non obligantur credere hunc esse Deum Hebræorum, vel Sidoniorum, aut Chananeorum, quia hoc non erat in natura rerum insitum, ut magis in populo illo esset Deus, quam in aliis; ideo sicut legitime æstimare poterant Chananeis, Chamos Deum Mobabitarum, vel Ashtarlem Deam Sidoniorum, non esse Deos habentes potestatem super eos, ita æstimare poterant de Deo Judæorum, cum nihil magis causaret ex natura rerum, donec per operationem miraculorum aliquid notificaretur: hæc Abulensis. Et facit etiam quod idem Abulensis tradit Matth. cap. 18. in questione, an infideles debeamus corrigere correctione fraterna, ex forma ibi tradita à Christo; et concludit quod non, et inter cætera motiva ponit, hoc colligi ex eo, quod ibi dicitur, *dicite ecclesiæ*, cum constet, quod infideles non curant, quod peccata eorum dicantur ecclesiæ, cum non sint subditi ei, et ideo illa forma correctionis non intelligitur de infidelibus: possumus tamen secundum eum corrigere infideles, admonendo eos recedere ab infidelitate et aliis vitiis, in quibus manent, potissimè quando illa sunt contra legem naturæ, in quibus etiam non stante lege Christi peccarent. Et quod adducit Alphonsus à Castro de cap. 12 Deuter. non videtur sufficiens ad assertionem suam dandam, quia ut ibi, et in cap. præced. patet, loquitur de terra, quam Deus dederat Israelitis, et sic cum ex dono Dei haberent, cujus est terra et plenitudo ejus orbis terrarum, et qui habitant in eo, Psalm. 25. justum erat bellum: in casu, quo nos loquitur, non ita constat de tali dono Dei.

Ego verò submittens me correctioni sanctæ matris Ecclesiæ, et iudicio melius sentientis, non audeam reprobare in hoc dicta Innoc. et Archiepiscop. Florent. August. de Anch. Sylvest. in summ. in parte *Papa* §. 7. Inò sustentabile videtur, quod paganos delinquentes in peccatis contra naturam, sumendo peculiariter, id est, contra ordinem naturalem, ut declaratum est superius, Papa possit punire, et etiam idolatras adorantes falsos Deos, non recognoscentes unicum Deum, creatorem omnium, et posse iudici ejus autoritate bellum contra tales pertinaces in talibus peccatis, si moniti non desistant ab eis; et moveor ultra fundamenta Innoc. ex sequentibus. Primò, quia negari non potest, quin ad Papam spectet conversio infidelium, et mittere ad eos prædicatores Evangelii, ut Christum suscipiant et reverentur, et nullus Theologorum hoc negat, quia esset absurdum hoc negare, et contra Evangelium, *prædicante Evangelium omni creaturæ*; sed ita est quod ordo prædicandi paganis, seu gentilibus, ut tradit beatus Ambrosius super Lucam, lib. 6. cap. final. debet esse, ut primò et ante omnia, unum Deum, auctorem mundi omniumque esse doceamus, in quo vivimus, et sumus, et

movemur, cujus et genus sumus, ut non solum propter munera lucis et vitæ, verum etiam propter cognationem quamdam generis diligendus à nobis sit; deinde opinionem illam, quæ est de idolis, destruamus, et quòd non possit auri argentique, vel ligni materia vim in se habere divinam: et tunc cum unum Deum esse persuaseris, iudicio ejus adstrues per Christum nobis salutem datam, incipiens ab illis, quæ gessit in corpore, et ea divina describens, ut plusquam homo fuisse videatur, victam unius virtute mortem, mortuumque ab inferis suscitatum, paulatim enim fides crescit, ut cum supra homines fuisse videatur, Deus esse credatur; nam nisi probaveris, quòd facere illa sine divina virtute non potuit, quemadmodum potes probare in eo vim fuisse divinam: ibique in probationem hujus inducit Ambrosius sermonem Pauli Apostoli apud Athenienses habitum, de quo *Actuum* 17. cap. videbis ibi latius per eum. Et si dicas, bene fateor, quòd ita sit prædicandum, sed punitionem peccatorum nego, ad quòd dicendum, quòd potestas Papæ in temporalibus, quatenus ad spiritualia ordinatur, à nullo negatur, sive supra fideles, sive supra infideles; unde si pagani prædicati, et moniti, ut credant unum Deum, et recedant à falsorum Deorum cultura, nolint in hoc obedire, qualiter poterit eis prædicari Christus, quin prædicatores à paganis irideantur, et ut tradit Ambrosius ubi supra, esset seminare super spinas, et tribulos, contra id quòd dicitur Jeremiæ cap. 4. v. 3. «Novate vobis novale, et nolite serere super spinas, et tribulos:» summa namque dementia est, ut dicit Chrisost. in prologo super Joannem, semina in incultam terram jacere, sed spinæ prius rescindendæ sunt: est ergò necessaria puniatio ratione delictorum contra naturam, et quia contra naturalem legem errant, in non cognoscendo unum et verum Deum, et adorantes falsos Deos, ut quos prædicatio non relevat, pœna cohibeat à peccato, cap. *ut clericorum, de vita et honest. cleric.* et punire delicta spectat ad præfectum gregis: et Papa ratione delicti ad istud intentum et effectum habet potestatem puniendi, tradit S. Thom. lib. 3. *de regim. Princ.* cap. 10. qui licet loquatur inter fideles laicos, ejus rationes militat etiam quoad infideles, cum ordinentur ad spiritualia; et ibi traditur illud de libro Danielis de visione statuæ, quam vidit Nabuchodonosor, quæ adaptatur ad quatuor monarchias, cum postea dicit propheta: sed post hæc «suscepit Dominus Deus cœli regnum, quòd in æternum non dissipabitur, et regnum ejus populo alteri non tradetur, commineturque universa regna hæc, et ipsum stabit in æternum;» quòd totum, ut et dicit S. Thomas, ad Christum refertur, et vice ejus ad Romanam ecclesiam, si ad pascendum gregem intendat; ad præfectum namque, et pastorem gregis non solum spectat provideri gregi de pasto, et illum defendere à luporum, et aliis incursionibus, verum etiam coercere illum à noxiis et prohibitis: facit et illud, quòd habetur Jerem. cap. 1. v. 10. «Ecce constitui te hodiè super Gentes, et super regna, ut evellas, et destruas, et disperdas, et dissipas, et ædificas, et plantes.» Item videtur hoc suaderi ex textu in cap. *archiepiscopatu, de rapt.* ubi dicitur de Sarracenis committentibus crimen sodomie, et textus dicit, eos esse in jurisdictionem Archiepiscopi, de quo ibi: et Abbas ibi, et Joan. de Ana dicunt, quòd ex hoc crimem illud erit mixti fori, ut et poni possit non solum à iudice seculari, verum etiam ab ecclesiastico, ex quo infideles peccant contra legem naturæ, et allegat dicta Innoc. in dict. cap. *quod super his*; hinc est, quòd per leges prohibentur sacrificia, et templa paganorum, l. 1. *C. de pagan. et templis eorum*: imò et Patres illi residentes in Concilio Africano, circa tempora Bonifacii Papæ I. ut habetur in cap. 23. illius concilii, fecerunt hoc decretum sub hac forma: Istant etiam aliæ necessitates à religiosis Imperatoribus postulandæ, ut reliquias idolorum per omnem Africam jubeant penitus amputari; nam plerisque in locis maritimis, atque possessionibus diversis, adhuc erroris istius iniquitas urget, ut præcipiant et ipsa deleri, et templa eorum, quæ in agris, vel in locis abditis constructa nullo ornamento sunt, jubeant omnimodo destrui: et cap. 31. ejusdem Concilii sic etiam habetur: Item placuit ab Imperatoribus gloriosissimis peti, ut reliquias idolatriæ, non solum in simulacris, sed in quibuscumque locis, vel lucis, vel arboribus omnimodo deleantur. Præterea sicut dicimus, quòd si R-x christianus fiat hæreticus, conceditur ejus regnum catholico occupanti, ut tradit Bald. in repet. l. *si lex*, column. 3. *C. de emancip. liber.* cur non dicemus idem in gentili hæreticante in lege naturæ nota et scita, ut ejus regnum concedatur catholico occupanti? Præterea illi, qui talia crimina puniunt, Deo servire dicuntur, ut habetur in §. fin. 23. quæst. 3. ubi tradit quòd cum Do-

minus diceret ad prophetam de Nabuchodonosor, quid dabo ei pro labore suo, quo servivit mihi apud Tyrum, statim subjicit: *da, Domine (hoc est datam sibi pronantia) Egyptum, et Ethiopiam.* Item cum et dicit, et per Antiochum idolatriam judicæ plebis Dominus punire decrevisset, etc. quanto ergo fortius dicitur Papam Christi Vicarium in hoc servire Deo? Præterea ista opinio Innocentii communiter est recepta à doctoribus Canonistis, et Legistis, placet etiam multis theologis, et habet pro se probabiles auctoritates et rationes; ita ut cum Doctores enumerent causas justas ad inferendum bellum, ponant istam inter eas, ut tradit Lucas de Penna in l. *unic. C. ut armorum usus*, column. 5. cum dicit, prima causa est contra terram, in qua Deus per idolatriam blasphematur, allegat dictam auctoritatem Deuter. cap. 12. comprobatur auctoritate Pauli ad Roman. cap. 1. v. 32. ibi: «non solum qui ea faciunt, sed etiam qui consentiunt faciendis,» ubi Ambrosius exponit, id est, qui non vindicant. Dicit etiam S. Thom. 2. 2. quæst. 10. artic. 11. quòd ritus infidelium, qui nihil veritatis, aut utilitatis afferunt, non sunt aequaliter tolerandi, nisi fortè ob aliquod malum vitandum, scilicet ad vitandum scandalum vel dissidium, quòd ex hoc posset provenire, vel impedimentum salutis eorum, qui paulatim tolerati converterentur ad fidem; et cum ista opinio non habeat auctoritatem contra se, ex qua convincatur ex sacra pagina, non videtur ab ea recedendum. Et ad dicta per dictum fratrem Franciscum in oppositum, potest responderi; ad primum enim cum dicit, quòd ista conclusio Innoc. et aliorum præsupponit falsum, videlicet quòd Papa jurisdictionem habeat super infideles, respondetur, quòd imò cum tractatur de punitione peccati idolatriæ vel contra naturam, præsupponit verum per adducta per Innocentium et quæ jam dixi, et isto casu salvari potest opinio Hostiens. licet extra istud fateatur Papam non habere jurisdictionem super infideles, licet possit mittere eis prædicatores fidei, et facere quæ superius dicta sunt. Ad secundum dicendum, quòd opinio Innocent. et aliorum loquitur de peccatis contra naturam, id est, ordinem naturalem, et auctoritas Apostoli 1. ad Corinth. cap. 5. v. 12. non obstat, cum dicit, de his quæ foris sunt nihil ad nos, quia intelligitur illa auctoritas quoad pœnam spirituales, non verò de pœna temporali, qua infideles puniri possunt per ecclesiam, ut notat glossa in cap. *constituit*, 17. quæst. 4. et in cap. *sape*, 28. quæst. 1. et probatur in illis iuribus et in cap. *archiepiscopatu, de rapt.* Cardinal. in Clement. 1. *de testib.* et S. Thom. 2. 2. quæst. 10. art. 9. Clement. 1. *de judicis.* Præterea Paulus hoc dixit, qui non erat summus Pontifex, nos loquimur de Papa Christi vicario, cui omnes omnes commissæ sunt, et Papa major est administratione Paulo, cap. 1. 20. dist. cap. *sacrosancta*, 22. dist. et dispensat contra Apostolum in his, quæ non concernunt articulos fidei, gloss. in cap. *sunt quidam*, 23. q. 1. Hostiens. in summ. *de bigam.* vers. et *an cum bigamo*, Præpos. in cap. *lector*, 33. dist. et vide etiam per Abb. in cap. *proposuit, de concess. præbend.* Præterea tempore illo primitivæ ecclesiæ non poterat ecclesia de facto punire infideles cum tunc novo germine pullulabat, et nondum erat completa prophetia: *Et adorabunt eum omnes Reges terre*, Psalm. 71. v. 11. Ecclesia verò jam dilatata, cur negabitur Papæ Christi vicario talis potestas, ut retuli supra de cap. *dispicet*, 23. quæst. 4. Ad tertium, cum dicit, quòd neque omnia peccata contra legem naturæ possunt evidenter ostendi, et quòd tenere aliud est dicere, licere barbaros propter infidelitatem debellari; respondeo, quòd in peccatis idolatriæ, cum non recognoscunt infideles unum Deum creatorem omnium, manifestè errant contra legem naturæ, in his quæ sunt scita et naturaliter demonstrabilia, ut declarat S. Thom. 2. 2. q. 1. art. 5. et art. 8. et patet ad Roman. cap. 1. v. 20. ubi quod sunt inexcusabiles. Item coire contra ordinem naturalem, est manifestè et demonstrabiliter contra legem naturæ: et dicere quòd Papa possit punire infideles delinquentes in talibus contra legem naturæ, non est dicere, quòd debellantur, propter infidelitatem, sed ut corruptores legis naturæ; non enim debellantur, quia non suscipiunt fidem Christi, sed quia corrumpunt legem naturæ; et per hoc respondetur ad id, quòd dicit, quòd non possunt infideles acceptare iudicium Papæ, quin sint Christiani; et non est bona consequentia, non possunt puniri, quia non recipiunt Christum; ergo neque quia non recipiunt iudicium Papæ. Ad id verò, quòd in confirmationem suæ opinionis adducit, quòd in veteri lege populus Israeliticus non occupavit terras infidelium, eo quia essent infideles, sed ex aliis titulis dicendum, quòd ille populus non habeat potestatem, quam habet Christi vicarius quoad utrumque ovile fidelium et infidelium:

Item etiam propter peccata idolatriæ, et aliorum scelerum contra naturam, tradidit Deus populo Israelitico terram Chananeorum, ut patet Levitici cap. 18. et aliis in locis Sacræ Scripturæ. Item si aliquando Deus prohibuit Israelitas, ne pugnarent contra gentiles extra terminos Chananeorum, et aliorum à Deo assignatos sibi in possessionem, fuit expressa causa aliqua, qua cessante, non videtur prohibuisse eos, ne pugnarent inirent contra infideles idolatras, et corruptores legis naturæ, hoc patet Deuteronom. cap. 2. v. 4. cum prohibuit, ne debellant habitatores montis Seir, dicit enim: «Transibitis per terminos fratrum vestrorum, filiorum Esau, qui habitant in Seir, et timebunt vos; videte ergò diligenter, ne moveamini contra eos, neque enim dabo vobis de terra eorum, quantum potest unius pedis calcare vestigium, quia in possessionem Esau dedi montem Seir;» et cum dicit inferius eod. cap. v. 9. «Non pugnes contra Moabitas, neque in eas adversus eos prælum; non enim dabo tibi quidquam de terra eorum, quia filiis Loth tradidi eam in possessionem,» et sic prohibuit eis propter istas causas, videtur sibi concessum in aliis, l. *cum Prætor*, in princ. ff. *de judic. cap. nonne, de præsumpt.* et Deuter. cap. 10. v. 13. patet permissum eis fuisse bellum contra alios gentiles extra terminos suos, ubi postquam dixit de modo debellandi, subdit: «Sic facies cunctis civitatibus, quæ à te procul valde sunt: et non sunt de his urbibus, quas in possessionem accepturus est; hostes namque omnium videntur idolatras, et legis naturæ corruptores, cum sint hostes naturæ. Ultra responsa superius data illi auctoritati Paul. ad Corin. respondetur, quòd sensus Pauli non est negare sibi adesse potestatem super fideles; si ea uti vellet, sed quòd non oportebat, idque nullius utilitatis esset; nam cum præmiserat, «si is qui frater nominatur, est fornicator, aut avarus, aut idolis serviens, etc. cum hujusmodi neque cibum sumere;» et paulo ante: «Ne commisceamini fornicariis: non utique fornicariis hujus mundi, aut avaris, aut rapacibus, aut idolis servantibus: alioquin d-bueratis de hoc mundo exisse;» quasi dicat, hoc esse impossibile vobis, quia totus ferè mundus plenus est hujusmodi hominibus paganis, nisi cum illis non potestis conversari; interdixit itaque Apostolus communicationem cum fratribus publicè peccatoribus, non cum paganis, qui extra ecclesiæ gremium sunt, et subjungit dicti rationem: «Quid enim mihi de his, qui foris sunt, judicare?» Ut eorum vobis interdican consortium, et in eis feram sententiam excommunicationis? Id est, quænam utilitas mihi est illos excommunicare, et sententia ecclesiastica punire, nam neque illi obediant, neque sententia illa, nisi in eos qui fideles sunt, est ferenda. Et huic expositioni asserebat quidam, assentiri Abulensem super cap. 19. Matthæi, quæst. 65. in his verbis: «Quid enim mihi de his, qui foris sunt, judicare?» Id est, quæ utilitas ex hoc provenit, quia correctio ecclesiastica ordinatur ad salutem, et animæ correctionem; modò si in illos feram censuram ecclesiasticam, et ipsi parerent, nulla inde veniret utilitas ad salutem illorum, quia sine hoc sunt in statu damnationis propter infidelitatem, modò nulla ferenda est sententia in aliquos, unde nulla speratur utilitas? Paulus ergò non tulit sententiam in paganos, qui non erant subditi ecclesiæ; neque tamen negavit se posse talem sententiam ferre in illos, et ita non dixit. «Non possum eos, qui foris sunt, judicare;» sed «Quid mihi de his, qui foris sunt, judicare?» Id est, nulla utilitas, eos sic punire: hæc Abulensis. Si enim Paulus vellet sentire, quòd ecclesia nullo modo posset judicare paganos, quia pagani sunt, sequeretur quòd neque infideles sibi, seu Principi christiano subjectis, posset aliquo modo judicare: cujus oppositum patet in cap. 1. et 2. et aliis cap. *de Judæis*, et Clement. 1. eod. tit. et dict. cap. *archiepiscopatu, de rapt.* nec obstat dicere, quòd illi non sunt foris, quia subjecti ecclesiæ; quia hoc esset contra modum loquendi ipsius Apostoli, qui fratres appellat solos christianos, et eos qui foris sunt solos infideles, sive subjecti sint, sive non. Et quia in his diffusè loquuti sumus, redacamus quæ dicta sunt ad aliquas conclusiones.

Sit prima conclusio: Regibus Hispaniæ ex concessione Apostolica competere conquestam istorum paganorum infidelium, ut eos Christo et Ecclesiæ acquirant: et ob insignè meritum plantationis fidei, et expensarum super hoc fiendarum, supremum dominium sibi concessum.

Secunda conclusio. In hac conquesta, non ab armis, neque à terroribus, velut contra hostes fieri solet, incipiendum. Sed mittendi sunt ad deos boni et probi viri, qui vita et doctrinæ polleant, qui prædicent eis Christum, juxta ejus præceptum in Evangelio: «Euntes,